

Üniversite?

Cem Kaptanođlu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi,
e-posta: cemkaptanođlu@yahoo.com.tr

Üniversite terimi, Latince kökenli bir sözcük olan universitas'dan geliyor. Ortaçağ'da öğrenci ve öğretmenlere ait birlikler bu isimle anılıyordu. Yani üniversite kavramının kökeninde öğrenci ve öğretmen örgütlenmesi, dayanışması var. Üniversiteler, tarihin her döneminde içlerindeki ve dışarıdaki iktidar sahipleriyle mücadele ederek var olabildiler. Bu mücadele çizgisel bir seyir izlemedi, hakikati gizleyen, çarpıtan veya iktidardakilerin ideolojisini mutlak hakikat ilan eden üniversiteler veya akademisyenler hep olageldi.

YÖK sisteminin egemen olduğu "eski" ve "yeni" Türkiye'de, üniversiteler, siyasal iktidarlar karşısında umarsız bir yenilgi yaşadılar. Bu nedenle ülkemizde artık üniversiteler değil, mesleki eğitim veren yüksekokullar var. Özgür ve eleştirel düşünmeyi unutmuş ya da hiç öğrenememiş, hakikat aşkını kaybetmiş, örgütlü mücadele geleneği olmayan bu kurumların temel kaygısı, hiyerarşik, bürokratik YÖK sistemine uyum sağlayarak varlıklarını koruyabilmek. Türkiye'de akademisyenler, başlangıçtan bu yana böyle üniversitelere uyum sağladılar. Uyumsuzlar ise "147"ler, "1402"likler vb. olarak seleksiyona uğradılar. Uyum sağlayanların "başka türlü bir üniversite"yi özlemeleri, eğer kavuşurlarsa, ona alışmaları çok zor olabilir. Belki de YÖK sistemini ayakta tutan, uyumlu öğretim üyelerinin var olan düzenden duydukları bu mahcup (!) memnuniyet.

Doğal ve toplumsal travmalar karşısında acı çeken, şaşkınlığa, dehşete düşen insanların, toplulukların olduğu, şiddetli toplumsal çatışmaların gündemden düşmediği bir ülkede yaşıyoruz. Toplumun, yanıtlayamadığı "ne oldu?", "neden oldu?", "ne yapmalı?", "nasıl yapmalı?" sorularına, yanıtlar bulmaya çalışan "bilen öteki"lere şiddetle ihtiyaç duyması olağan. Üniversitelerden, toplumun hakikat ararken sorduğu yukarıdaki sorulara, bir "büyük öteki" olarak, doyurucu yanıtlar arayıp bulması beklenir. Türkiye'de üniversiteler, bu toplumsal beklentiye karşılayamayacak durumdalar. Nükleer enerjiden, radyasyonlu çaya, domuz gribi aşısından, fay hatlarına, anadilde eğitimden, insan haklarına, "barış süreci"nden "tapeler" in gerçek mi montaj mı olduğu sorusuna üniversitelerimiz, bırakınız güvenilir yanıt vermeyi, herhangi bir yanıt verebilecek güveni bile kendilerinde bulamadılar, bulamıyorlar. YÖK üniversiteleri, özgür, özerk, eleştirel düşünme yetisini yitirmiş, temel güven duygusundan yoksun olmaları nedeniyle, toplumsal hayatımızı etkileyen epistemik daralmanın, bilişsel-duygusal karmaşanın azalmasına katkı sunabilecek doğru soruları sormuyorlar, güvenilir yanıtlar sunamıyorlar. Toplumda, bir "hakem", "akil adam", "bilen", "baba" arayışının artması belki de bundan.

Üniversitelerde, gerçeği serbestçe araştırma, inceleme, irdeleme, yorumlama, eleştirme, tartışma ve her türlü iletişim aracıyla açıklama özgürlüğü olması

gerekirken, YÖK üniversitelerinde, fikir açıklamak, 29 Ocak 2014 tarihinden itibaren resmî olarak yasaklandı. YÖK, 29 Ocak 2014 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan yönetmelik değişikliğiyle, “Bilimsel tartışma ve açıklamalar dışında, yetkili olmadığı halde yazılı ve görsel basına resmi konularda demeç veren” öğretim görevlilerine ‘kınama cezası’ verileceğini duyurdu. Yeni YÖK yasasıyla öğretim elemanlarına getirilecek bir diğer yasak da üniversiteyi, kökeni olan üniversite’den yani örgütlü bir birlik olmaktan iyice uzaklaştıracak: “Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yönetim ve denetim organlarında görev üstlenen öğretim üyeleri, kurumlarından aylıksız izinli” sayılacaklar. Diğer bir ifadeyle, mühendislik fakültesinden bir öğretim üyesi TMMOB, tıp fakültesinden bir öğretim üyesi TTB kurullarında yer alırsa üniversiteden uzaklaştırılacak. YÖK üniversiteleri, üniversite değildi, YÖK üniversitelerindeki öğretim üyeleri de yukarıdaki gibi yasaklarla, “öğretim üyesi” olma konumlarını artık resmen de yitirip, sıradan devlet memurları oldular.

YÖK üniversitelerinde, seçim dönemlerinde bile, öğretim elemanlarına, öğrencilere, üniversite çalışanlarına kulak veren, taleplerini dikkate alan yönetici adayları yok denecek kadar az. Çünkü üniversitelerin aşırı merkezîyetçi ve politize olmuş bir yönetsel yapısı var. Bu yapı nedeniyle, iktidar partisinin merkez / taşra örgütleri ya da “yukarı”yla ilişkileri iyi olan bazı milletvekilleri, bürokratlar ve/ya da çeşitli cemaatlerin üyeleri, üniversite için yaşamsal olan kararların alınmasında belirleyici olabiliyorlar. Kısaca, Türkiye’de üniversiteler, uzunca bir süreden bu yana fiilen, görünmez müteveli heyetlerince, anti-demokratik bir şekilde yönetilmekte. Üniversitelerin yönetilmesinde üniversitenin toplumsal çevresinin etkili olması olağandır, ancak bugün olan, siyasal, ekonomik, idari çıkar hesapları peşindeki çok dar bir kesimin, siyasal iktidarla ilişkilerine dayanarak üniversiteye hükmetmesidir. Bu durum “eski Türkiye’de” de böyleydi, “yeni Türkiye’de” de böyle. Öğretim üyelerinin kendi aralarında, öğrencilerle, üniversite çalışanları, bilim dünyası ve demokratik kitle örgütleriyle kurdukları ilişkilerin şekillendireceği üniversitenin gerçek toplumsal çevresi, YÖK düzeniyle, tüm karar mekanizmalarından dışlandı. Üniversite’ın üniversiteden bu yalıtımı, üniversiteleri yozlaştıran ölümcül bir açmaz.

Uluslararası Üniversiteler Birliği’nin yarım asır önce yani 1965 yılında Tokyo’da yapılan toplantısında kabul ettiği beş özerklik ölçütü şunlardı: “1-Bir üniversite kendisini ilgilendiren bütün seçim ve atamaları bizzat kendisi yapmalıdır; 2-Okutacağı öğrencilerin seçiminde söz hakkı olmalıdır; 3-Eğitim programlarını kendisi hazırlayabilmelidir; 4-Araştırma programlarını düzenleyebilmelidir; 5-Bütçesini, geniş yetki sınırları içerisinde kendisi istediği gibi kullanabilmelidir.” Bu maddeler, bir kuruma üniversite diyebilmemiz için gerekli asgari koşulları, diğer bir ifadeyle, yönetsel, bilimsel, mali özerklik ve özgürlük şartlarını özetlemektedir. Ülkemizin özerklik ve özgürlükten yoksun yükseköğretim kurumlarında çalışanlar, öğrenim görenler, ders verenler, bilgi üretenler ve toplum olarak şu soruyu sorarak başlayabiliriz: Bu kurumların üniversite olabilmeleri için ne yapılmalı? Ya da, ülkemizde üniversite mümkün mü?